

**ДОСТОИНСТВО, ПОЧИТ
И ИЗБОР: ADVANCE CARE
PLANNING FOR END OF LIFE
FOR PEOPLE WITH MENTAL
ILLNESS (ПЛАНИРАЊЕ НА
НЕГАТА ПРИ КРАЈОТ НА
ЖИВОТОТ НА ЛИЦА СО
СЕРИОЗНА МЕНТАЛНА
БОЛЕСТ)**

ВОВЕДЕН ПРИРАЧНИК

NSW MINISTRY OF HEALTH

73 Miller Street

NORTH SYDNEY NSW 2060

Телефон. (02) 9391 9000

Факсимил. (02) 9391 9101

ТТУ. (02) 9391 9900

www.health.nsw.gov.au

© NSW Ministry of Health 2015

SHPN (ОСНО) 150608

ISBN 978-1-76000-345-6

ОГРАДУВАЊЕ ОД ОДГОВОРНОСТ: Иако при подготвувањето на овој документ беа вложени сите напори за да се обезбеди информациите да бидат точни и тековни, можно е пред објавувањето на извештајот да се појавиле некои дополнителни или обновени информации во врска со делови од содржината.

Дополнителни примероци од овој документ може да се преземат од Интернет страниците на NSW Health на **www.health.nsw.gov.au**

Ноември 2015

СОДРЖИНА

КЛУЧНИ ПОРАКИ ЗА ADVANCE CARE PLANNING	3
ТЕРМИНИ КОИ СЕ КОРИСТАТ ВО ОВОЈ ПРИРАЧНИК.....	4
1. ПРВ ДЕЛ: ЗА КОЈ Е НАМЕНЕТ ОВОЈ ПРИРАЧНИК И ШТО ТОЈ ВКЛУЧУВА?	5
2. ВТОР ДЕЛ: ШТО НЕ Е ВКЛУЧЕНО ВО ПРИРАЧНИКОТ?.....	6
3. ТРЕТ ДЕЛ: ШТО Е ADVANCE CARE PLANNING?	7
4. ЧЕТВРТ ДЕЛ: ШТО МОЖЕТЕ ДА ОЧЕКУВАТЕ ОД РАЗГОВОРОТ ЗА ADVANCE CARE PLANNING.....	7
5. ПЕТТИ ДЕЛ: СТИГМА – ПОГРЕШНИ ИДЕИ ЗА МЕНТАЛНИТЕ БОЛЕСТИ И ADVANCE CARE PLANNING.....	9
6. ШЕСТИ ДЕЛ: КЛУЧНИ ПОРАКИ ЗА ADVANCE CARE PLANNING FOR PEOPLE WITH MENTAL ILLNESS	10
7. ПОВЕЌЕ ИНФОРМАЦИИ	11

‘Планирање на негата при крајот на животот за лица со ментални болести’ е информативна публикација во два дела, која ги содржи овој воведен прирачник за лица со ментална болест и детален прирачник за здравствените стручни лица. Деталниот прирачник можете да го преземете од: <http://www.health.nsw.gov.au/patients/acp/Publications/comprehensive-guide.pdf>

Порака од Dr Murray Wright, главен психијатар

Advance Care Planning for future end of life care (Планирање на негата во иднина при крајот на животот за сериозно заболени лица) е важно за секого. Тоа вклучува размислување, разговарање, планирање и документирање на нашите потреби за здравствена нега во иднина, посебно физичката здравствена нега што сакаме да ја добиваме како што се приближуваме до крајот на животот.

NSW Health's *Advance Planning for Quality Care at End of Life: Action Plan 2013-2018* (<http://www.health.nsw.gov.au/patients/asp/Pages/asp-plan-2013-2018.aspx>) на NSW Health ги воспоставува чекорите за нормализирање на Advance Care Planning (Планирање на негата на сериозно болни лица) и подобрување на негата при крајот на животот за сите луѓе преку целиот сектор на здравствената нега. Планот е разработен преку соработка, отвореност, почит и оспособување на лицата да се залагаат за своите права – со што тој станува централен дел од планирањето на здравствената нега.

Со Планот се препознава дека лицата со ментални болести може да учествуваат во Advance Care Planning и дека нивните желби треба да се почитуваат.

Важно е да се препознае дека менталните здравствени проблеми имаат влијание на целата заедница и да се прифати дека постојат лица од различно културно потекло кои живеат со ментални болести во различни форми. Иако стигмата (срамот) во општеството која е поврзана со заболувањето од ментална болест не е иста како и во минатото, за жал таа се уште постои.

Еден од поштетните аспекти на стигмата за ментални болести е фактот дека таа поттикнува лажни претпоставки за лицата со ментална болест и понекогаш овие претпоставки се однесуваат на Advance Care Planning и како тоа се одразува на лицата со ментална болест.

Одлучувачки чекор при соочувањето со оваа стигма е да се отстранат лажните претпоставки и лицата со ментална болест да се поттикнуваат и подржуваат за да можат да користат Advance Care Planning.

Тоа е една од причините што го подготвивме овој прирачник – со прирачникот се утврдува колку се важни достоинственоста, почитот и изборот кога станува збор за лица со ментална болест и Advance Care Planning.

Овој прирачник ќе им помогне на стручните здравствени лица, посебно на оние чии пациенти живеат со ментална болест, со сложени и различни проблеми кои може да произлезат од Advance Care Planning.

Овој прирачник исто така има информации за лицата кои живеат со ментална болест, нивните семејства и негуватели.

Прирачникот е важно помагало, заедно со планот за зачувување на здравјето, и тој го потпомага личното заздравување, кога тоа е можно, и самостојноста на лицето со ментална болест во текот на животот, вклучувајќи го приближувањето на крајот на животот.

Dr Murray Wright, главен психијатар

КЛУЧНИ ПОРАКИ ЗА ADVANCE CARE PLANNING

Клучна порака бр.1:

Лицата со ментални болести може да учествуваат во Advance Care Planning и нивните желби за крајот на животот треба да се почитуваат.

Клучна порака бр.2:

Најдобро е навремено да се започне со Advance Care Planning, кога лицето се чувствува добро.

Клучна порака бр.3:

Клучен дел од Advance Care Planning е да се одлучи кој може да донесува одлуки во име на лицето.

Клучна порака бр.4:

Неопходно е да се соработува за да се подобри негата при крајот на животот за лицата со ментална болест.

ТЕРМИНИ КОИ СЕ КОРИСТАТ ВО ОВОЈ ПРИРАЧНИК

Лице со ментална болест/Лица со ментална болест	Се однесува на поединци или лица кои живеат со ментална болест. Во прирачникот, намерата не е да се претпостави дека со овие термини поединците или лицата се дефинираат според нивната ментална здравствена состојба. Со прирачникот се препознава дека многу лица со ментална болест се борат за човековите и граѓанските права на лицата кои живеат со ментална болест и го претпочитаат терминот 'mental health consumer' ('корисник на услуги за ментално здравје').
Стручно здравствено лице	Сите стручни здравствени лица кои им нудат нега на поединци, вклучувајќи ги стручните здравствени лица од здруженото здравство, докторите од општа пракса, медицинските сестри, специјалистите и социјалните работници.
Здравствени стручни лица за ментално здравје	Било кои здравствени специјалисти со искуство и знаење да им нудат ментални здравствени услуги на лицата со ментална болест. Тука се вклучуваат стручните здравствени лица од здруженото здравство, медицински сестри за ментално здравје, психијатри, психолози и социјални работници. Иако со овој прирачник, специјалистите за ментално здравје се поттикнуваат да им помагаат на нивните пациенти околу Advance Care Planning, важно е тие да се соодветно квалификувани, да имаат способности и да се обучени за да ја преземат оваа улога.
Способност	Лицето е способно да донесува одредена одлука кога ќе може да ги направи сите следни работи: <ul style="list-style-type: none">■ Да ги разбере сите факти■ Да ги разбере главните избори■ Внимателно да ги разгледа последиците од изборот■ Да разбере како последиците ќе делуваат на него/неа■ Да ја каже својата одлука. За повеќе информации, отидете на Интернет страниците http://www.justice.nsw.gov.au/diversityservices/Pages/divserv/ds_capacity_tool/ds_capa_whatIs.aspx

ЗА КОЈ Е НАМЕНЕТ ОВОЈ ПРИРАЧНИК И ШТО ТОЈ ВКЛУЧУВА?

Овој прирачник може да го користи секој, меѓутоа тој е наменет за лицата со ментална болест.

Прирачникот може да биде корисен за негувателите, семејствата и пријателите, специјалистите за ментално здравје, други здравствени работници за ментално здравје и стручни здравствени лица.

Прирачникот содржи информации како лицата можат да прават планови за здравствената нега што сакаат да ја добиваат во врска со физичка болест како што се приближуваат до крајот на животот. Тој е наменет да ги поттикнува лицата да размислуваат и планираат однапред додека се уште се чувствуваат добро. Тоа ќе помогне да се земат предвид нивните желби кога ќе го стигнат крајот на нивниот живот, посебно ако не се способни да донесуваат одлуки за нивната нега.

Овој прирачник е вовед на Advance Care Planning за лица со ментална болест. Тој вклучува:

- Што е **Advance Care Planning** и каде можат да се добијат повеќе информации
- Што може да се очекува од разговорот за Advance Care Planning
- Клучни пораки за Advance Care Planning за лица со ментална болест.

ШТО НЕ Е ВКЛУЧЕНО ВО ПРИРАЧНИКОТ?

Со овој прирачник НЕ се опфатени следните теми:

■ Планирање на нега во иднина за лица со ментална болест

Consumer Wellness Plan (План за одржување на здравјето на корисници) се однесува на нега на лица со ментална болест. Планот вклучува како да се контролираат симптомите, да се спречи влошување на болеста и правење планови што да се прави ако лицето западне во криза. Овој прирачник не се однесува на Consumer Wellness Plans, меѓутоа ако лицето има Consumer Wellness Plan и Advance Care Plan за нега при крај на животот, важно е тие да бидат координирани. Тоа ќе помогне да се обезбеди лицето да добива целосна нега за да се задоволат неговите потреби во врска со неговото физичко и ментално здравје како што се наближува кон крајот на животот. За повеќе информации во врска со Consumer Wellness Plans, разговарајте со специјалистот за ментално здравје кој ја лекува менталната болест на пациентот.

■ Еутаназија или помош при умирање

Advance Care Planning не значи еутаназија. *Еутаназијата (понекогаш позната како помош при самоубиство или помош при умирање)* значи да се делува по барање на некое лице со намера да се предизвика неговата смрт со цел да се запре неговото страдање. Еутаназијата е забранета во Нов Јужен Велс.

■ Детални информации за планирање на негата на сериозно болни лица

Ова е само воведен прирачник. Подетални информации може да се најдат во прирачникот *Dignity, Respect and Choice- Advance Care Planning for end of life for people with mental illness: A Comprehensive Guide*, кој е подготвен за стручни здравствени лица. Тој содржи исцрпни информации и случки за Advance Care Planning и донесување на одлуки за крај на животот за лица со ментална болест.

ШТО Е ADVANCE CARE PLANNING?

Advance Care Planning е важна постапка која му помага на лицето да ја планира негата при крајот на животот во иднина. При оваа постапка, лицата се поттикнуваат да размислат за нивните вредности, верувања и желби во врска со здравствената нега што би сакале да ја добиваат ако не би можеле самите да донесуваат одлуки.

Најдобро е Advance Care Planning да се направи порано во животот, додека лицето се уште добро се чувствува.

Advance Care Planning е важно за секој еден во заедницата. Тоа е посебно важно за лица со ментална болест бидејќи тие почесто заболуваат од физички болести и живеат пократко во споредба со општото население. Некои лица со некои ментални болести може да имаат различни физички, емоционални и психолошки проблеми кои може да влијаат на нивната способност да ги кажат своите желби поврзани со крајот на животот.

Advance Care Planning може да вклучува една или повеќе од следните работи:

- **Разговори** меѓу лицето и неговото семејство, негуватели и/или стручно здравствено лице.
- Подготвување на **Advance Care Plan (План за нега на лице со сериозна болест)** од страна на лицето, без ничија помош, или со помош од друго лице. Advance Care Plan е документирано исход од планирањето на негата на лицето со сериозна болест. Исто како во Advance Care Directive (Упатство за нега на лице со сериозна болест), во Advance Care Plan се заведуваат резултатите што лицето претпочита да се постигнат околу неговото здравје и лекување. Планот може да го подготви самото лице, заедно со друго лице или некој друг во име на лицето. За повеќе информации во врска со подготвување на Advance Care Plan, посетете ги Интернет страниците: <http://planningaheadtools.com.au/advance-care-planning/>
- Назначување на **Enduring Guardian (Траен старател)**. Трајниот старател може да донесува правни одлуки во име на лицето за медицинска и денална нега, ако лицето ја изгуби способноста да донесува одлуки. Одлучувањето кој треба да донесува одлуки за лицето ако тоа не е способно да го прави тоа е важен дел од Advance Care Planning. За повеќе информации за Трајните старатели, отидете на <http://planningaheadtools.com.au/appoint-an-enduring-guardian/>
- Подготвување на **Advance Care Directive (Упатство за нега на лице со сериозна болест)**. Во Advance Care Directive се заведуваат одредените желби и претпочитувања на лицето за негата во иднина. Тука

се вклучуваат видовите на лекување кои лицето би ги прифатило или одбило ако заболи од болест или добие повреда што е опасна по живот. Advance Care Directive треба да се користи кога лицето нема да биде способно да донесува одлуки за себе или да ги каже своите желби.

Се препорачува да се направи **Advance Care Directive** во писмена форма која ќе ја потпишат лицето и еден сведок. Иако не е потребно Advance Care Directive да се подготви како правен документ, сепак тоа е добра идеја.

Докторот треба да прифати дека упатството за **Advance Care Directive** е важечко и законски обврзувачко ако:

- Лицето било во состојба да донесува такви одлуки
- На лицето не влијаел или вршел притисок некој друг за да го подготви упатството
- Тоа содржи јасни одредени поединости за лекувањето кое лицето би го прифатило или одбило
- Тоа е важечко (лицето не го сменило мислењето откако го подготвило упатството)
- Тоа важи за постоечката ситуација.

Advance Care Directive не може да содржи упатства за незаконски активности, на пример, еутаназија, помош при самоубиство или помош при умирање.

- Докторот може да подготви **Resuscitation Plan (План за реанимација (враќање во живот))** во писмена форма како дел од медицинскиот план за нега на лицето кога неговата смрт се очекува во блиска иднина. Advance Care Plan или Advance Care Directive на лицето мора да ги содржи одлуките кои се заведени во Resuscitation Plan.

Способноста да се донесуваат одлуки е важна работа при Advance Care Planning. Ако не е јасно дали лицето е способно да прави нешто, тогаш можеби ќе треба да се направи проценка што тој/таа е способен/способна да прави. Ова би вклучило преглед на способноста на лицето од страна докторот што го лекува или специјалист за ментално здравје.

Апликацијата *Capacity Toolkit* која се наоѓа на http://www.diversityservices.justice.nsw.gov.au/divserv/ds_capacity_tool.html содржи повеќе информации за значењето на терминот 'способност' и како таа може да се процени. Лицата кои не се задоволни од одлуката која е донесена во врска со нивната способност може да телефонираат на Guardian Division (Отсек за старателство) на 1300 006 928 и 'да притиснат 2' или да го контактираат одделот на нивните Интернет страници: www.ncat.nsw.gov.au/Pages/guardianship/guardianship.aspx

ШТО МОЖЕТЕ ДА ОЧЕКУВАТЕ ОД РАЗГОВОРОТ ЗА ADVANCE CARE PLANNING

Разговорите за Advance Care Planning вклучуваат стручни здравствени лица кои разговараат со лице на кое му е поставена дијагноза на болест која може да му го скрати животот. Со овие разговори, лицето има можност да каже што тој/таа би сакал/а да се случи како што се наближува до крајот на животот и што тој/таа мисли и како се чувствува во врска со тоа. Ваквите разговори обично тешко започнуваат, меѓутоа тие се важни.

На лицата со ментална болест може да им биде тешко на некој начин да учествуваат во овие разговори заради начинот на кој менталната болест влијае на нив. Стручните здравствени лица за ментално здравје може да имаат клучна улога со тоа што ќе му помагаат на лицето при разговорите. Во разговорите за Advance Care Planning исто така може да се вклучат семејството на лицето, негувателот и пријателите, но само ако лицето сака тие да учествуваат во разговорот.

Стручните здравствени лица, како за физички така и за ментални болести, може да соработуваат со цел:

- Да му помогнат на лицето да се соочи со неговите мисли и чувства за крајот на животот.
- Да обезбедат разговорите да се водат на начин на кој најдобро се задоволуваат потребите на лицето. На пример, да ги планираат разговорите тогаш кога лицето се чувствува "добро" и може да учествува во разговорот.
- Да осигураат да се утврдат духовните, социјалните, културните потреби на лицето и тие да се задоволуваат. На пример, да повикаат преведувач ако тој им е потребен на лицето или неговото семејство или негуватели и да им достават писмени информации на јазикот што лицето го претпочита.

Секој разговор за Advance Care Planning е посебен за лицето кое се соочува со крајот на животот. Меѓутоа, во повеќето разговори, лицето, и неговото семејство и негувателите (ако лицето сака да ги вклучи во разговорите), може да очекуваат:

- **Да добијат информации** од стручни здравствени лица за физичко и ментално здравје
- Овие разговори се добра прилика стручните здравствени лица да дадат јасни, искрени и реални информации за болеста на лицето и што тоа може да очекува со наближувањето на крајот на животот. Лицето може да ја искористи оваа прилика да постави прашања за можностите за лекување и нега во иднина и услугите за поддршка кои може да ги добива. Стручните здравствени лица за ментално здравје може исто така да разговараат

со лицето како неговото искуство со ментална болест може да влијае на тоа што му е потребно од негата при крајот на животот. Тие може да работат со лицето и неговите стручни здравствени лица за да се изнајде најдобриот пристап.

- **Да ги изнесат** нивните мисли, чувства, идеи и потреби
- Најважниот дел од разговорите е да се утврди што му е важно на лицето чиј крај на живот се наближува. Лицето треба да се поттикне и да му се помогне отворено да зборува како се чувствува и да разговара за работите што го загрижуваат. Повеќето лица сметаат дека ова е корисно, меѓутоа никој не треба да биде принуден да зборува за овие работи ако не сака. Лицето може да извести други лица што му е потребно за да ја помине оваа фаза од животот со тоа што ќе ги сподели неговите вредности и лични верувања за смртта и умирањето, за тие да се почитуваат при негата во иднина. Ова е посебно важно ако лицето има религиозни верувања или културни вредности кои стручните здравствени лица не ги знаат или разбираат. Кога лицето сака во разговорите да учествуваат неговото семејство и/или негувателите, тогаш овие разговори се корисни за семејствата и негувателите бидејќи тие може да кажат како се чувствуваат и што сакаат да направат за да му помогнат на лицето.
- **Да работат** на подготвување на Advance Care Plan
- Овие разговори се начин на кој може сите да се поврзат со заедничка цел да се подготви Advance Care Plan кој ќе биде соодветен за лицето и со кој ќе се осигура тој/таа да прима квалитетна нега при крајот на животот. При разговорите може да се разгледаат многу различни делови од негата при крајот на животот. На пример, да се размисли кој треба да донесе одлука во име на лицето ако тој/таа ја изгуби способноста сам/а да донесува одлуки.

За подготвувањето на Advance Care потребни се внимателност, трпеливост и време. Често, Планот се менува за да се изразат измените во околностите на лицето и неговите погледи и чувства за крајот на животот. Понекогаш, после разговорите лицето не ќе сака да го подготви Планот во писмена форма. Тоа е во ред; на многу лица им е доволно само да разговараат. Лицето може да подготви Advance Care Plan или Advance Care Directive и подоцна да се премисли и да одлучи воопшто да нема план. Ова исто така е во ред.

СТИГМА – ПОГРЕШНИ ИДЕИ ЗА МЕНТАЛНИТЕ БОЛЕСТИ И ADVANCE CARE PLANNING

За жал, некои лица биле изложени на стигма и дискриминација едноставно заради тоа што живеат со ментална болест. Оваа стигма може да предизвика луѓето да имаат лажни претпоставки и 'погрешна идеја' дали лицата со ментална болест може да бидат вклучени при Advance Care Planning. На пример, тие може:

- Погрешно да претпоставуваат дека лице со ментална болест не е способно да го разбере Advance Care Planning.

Секој има право да претпоставува дека поседува способност да донесува одлуки. Ова исто така се однесува на лицата со ментална болест. Ако постои сомневање во врска со способноста на некое лице да донесе одлука, тогаш стручно здравствено лице треба да ја процени неговата способност да ја донесе таа одлука.

- Погрешно да претпоставуваат дека лице со ментална болест е премногу болно за самото да донесува одлуки, затоа подобро е некој друг да одлучува за него.

Лице кое живее со ментална болест има право да донесува одлуки. Треба да постои друго лице кое ќе донесува одлуки само кога е јасно дека лицето не е способно да го прави тоа. Дури тогаш, треба да му се понуди поддршка на лицето да учествува при донесувањето на одлуките и да се земат предвид неговите погледи.

- Погрешно да претпоставуваат дека може да му биде премногу тешко за лицето да размислува или зборува за крајот на неговиот живот.

На многу лица им е тешко да зборуваат за крајот на животот. Да се почитуваат лицата со ментална болест значи да се почитува нивното право на искрени и јасни информации за нивното здравје и да им се нуди помош и поддршка ако тоа им е потребно.

КЛУЧНИ ПОРАКИ ЗА ADVANCE CARE PLANNING FOR PEOPLE WITH MENTAL ILLNESS

Клучна порака бр.1: Лицата со ментална болест може да учествуваат во Advance Care Planning и нивните желби за крајот на нивниот живот треба да се почитуваат.

Како и кај сите други луѓе, треба да се почитуваат желбите на лицата со ментална болест за лекувањето и негата при крајот на нивниот живот. Advance Care Planning ги поттикнува лицата кои живеат со ментална болест да зборуваат со нивните семејства, негуватели, пријатели и стручните здравствени лица што им е важно при лекувањето и негата при крајот на нивниот живот. Кога ќе дојде време да се донесат одлуки во врска со крајот на животот, стручните здравствени лица треба да ги почитуваат вредностите, идеите и мислењата на лицето за кои дознале во текот на постапката на Advance Care Planning. Докторите треба да го негуваат лицето во согласност со неговите желби кои се добро промислени и документирани. Во многу случаи, тие имаат законска обврска да го направат тоа.

Се додека се способни да донесуваат одлуки, лицата со ментална болест може да одбијат болно лекување при крајот на нивниот живот. Тие исто така може да изберат некој друг да донесува одлуки во нивно име. Ако не се способни да донесат одлука кога ќе дојде време за тоа, нивните желби и понатаму може да се земат предвид и да се почитуваат. Тие може да ги вклучат нивните желби во Advance Care Directive и да изберат траен старател кој ќе го известат за нивните желби.

Лицата со ментална болест имаат исти права како сите корисници на здравствени услуги, на пример:

- Правото да се претпостави дека тие се способни да донесуваат одлуки. Тоа значи дека се претпоставува дека сите луѓе, вклучувајќи ги лицата со ментална болест се способни да донесуваат одлуки во врска со нивниот живот освен ако се утврди спротивното.
- Правото да добиваат физичка здравствена нега од ист стандард како и лицата кои немаат ментална болест, вклучувајќи палијативна нега и примање на соодветни лекарства за намалување на болки при крајот на животот.
- Правото со нив да се постапува хумано и да се почитува нивното достоинство во секое време, вклучувајќи го периодот при крајот на животот.

Клучна порака бр.2: Најдобро е навремено да се започне со Advance Care Planning, кога лицето се чувствува добро.

Менталната болест може да придонесе до промени во способноста да се донесуваат важни одлуки. Навременото планирање кога лицето се чувствува добро може да им помогне на лицата со ментална болест:

- Да изберат лице кое би сакале да донесува одлуки за нив и да го известат тоа лице за нивните желби
- Да добијат поддршка при донесувањето на одлуки, ако тоа е потребно
- Да го спречат појавувањето на проблеми подоцна. На пример, стручните лица се обидуваат да ги утврдат желбите на лицето во последна минута
- Однапред да одлучат дали ќе прифатат или одбијат лекување кое би било потребно да се одржат во живот.

Клучна порака бр.3: Клучен дел од Advance Care Planning е одлуката кој може да донесува одлуки во име на лицето.

Неопходен дел од успешно Advance Care Planning за сите корисници на здравствена нега е да се утврди кој може да донесува одлуки во нивно име ако во иднина тие ја изгубат способноста да го прават тоа. Ова лице е познато како 'substitute decision maker' ('заменик донесувач на одлуки'). За лицата со ментална болест, чија способност да донесуваат одлуки може да се менува со текот на времето, е посебно важно да имаат заменик донесувач на одлуки.

На разговорите за Advance Care Planning може да се разговара кој е заменикот донесувач на одлуки на лицето за медицински одлуки. Исто така, тоа е можност да се разговара дали лицето ќе сака да назначи Траен старател кој ќе донесува медицински и други одлуки за лицето ако тоа ја изгуби способноста да го прави тоа и ќе го известат што значи тоа и како тоа се прави.

Клучна порака бр.4: Сорботката е неопходна за да се подобри негата при крајот на животот на лицата со ментална болест.

За да се донесат добри одлуки во врска со крајот на животот и негата, потребно е ефикасно дружење меѓу лицето со ментална болест и неговото семејство, негувател и стручните здравствени лица, вклучувајќи ги специјалистите за ментално здравје, како на пример, тимот за палијативна нега. Ако лицето се негува во здравствена установа, важно е да се осигура ефикасно разменување на клучни документи и информации (на пример, планови за клиничка нега) ако лицето се премести во друга установа.

ПОВЕЌЕ ИНФОРМАЦИИ

Публикација	Опис	Автор
Интернет страниците <i>Advance Care Planning-Making your wishes known</i> на: http://www.health.nsw.gov.au/patients/asp/Pages/default.aspx	Публикации на NSW Health за Advance Care Planning и врски до други корисни Интернет страници	NSW Ministry of Health (Министерство за здравство на Нов Јужен Велс)
Интернет страниците <i>Planning Ahead Tools</i> на: http://planningaheadtools.com.au/	Информации за тестаменти, полномоштва, трајно старателство и Advance Care Planning, вклучувајќи формулари и примероци од Advance Care Directives	NSW Trustee and Guardian
Интернет страниците <i>The Way Ahead Directory</i> на: www.wayahead.org.au	Интернет страниците содржат најнови информации за повеќе од 4,200 служби во Нов Јужен Велс кои нудат здравствени и социјални услуги.	Mental Health Association NSW (Здружение за ментално здравје во Нов Јужен Велс)
ARAFMI NSW за семејствата, негувателите и пријателите на лица кои живеат со ментална болест: http://www.arafmi.org/	На овие Интернет страници има информации за поддршка, подучување и застапување со цел да им се помогне на семејствата и негувателите да ги негуваат лицата со сериозна ментална болест.	ARAFMI NSW – Mental Health Carers
BEING http://www.being.org.au/	Поддршка за лица кои живеат со ментална болест	BEING (претходно познати како NSW CAG)
<i>Capacity Toolkit</i> на: http://www.diversityservices.justice.nsw.gov.au/divserv/ds_capacity_tool.html	Апликацијата содржи информации со кои се објаснува значењето на способноста за донесување на одлуки и како таа може да се оцени во различни ситуации.	Примери на настани од NSW Department of Justice (Оддел за правда на Нов Јужен Велс)
Интернет страниците <i>End of Life Decisions, the Law and Clinical Practice</i> на: http://healthlaw.planningaheadtools.com.au/decision-making-at-end-of-life/	Водич за стручни здравствени лица за различни правни проблеми кои може да се јават при Advance Care Planning.	NSW Ministry of Health

